

УДК 007.2:339.54

О. В. Ружинська

DOI 10.34079/2226-2822-2024-14-28-82-93

НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН

Стаття присвячена комплексному аналізу напрямів трансформації зовнішньоторговельної політики держав в умовах нестабільної світової економіки, яка переживає період глибоких змін, спричинених пандемією COVID-19 та низкою регіональних військових конфліктів. Автором підкреслюється, що ці глобальні фактори спровокували загальну кризу, яка охопила як розвинені країни, так і країни, що розвиваються, проявляючись у високій інфляції, спаді промислового виробництва та споживчого попиту, руйнуванні усталених міжнародних виробничих зв'язків та дестабілізації валютно-фінансових систем. У відповідь на ці негативні тенденції держави змушені активно переглядати та адаптувати свої зовнішньоторговельні стратегії, використовуючи як традиційні тарифні та нетарифні інструменти, так і залучатись до нових міжнародних торговельних угод, враховуючи власні економічні потреби, рівень розвитку та актуальні макроекономічні показники.

Основною метою дослідження є визначення ключових напрямів трансформації зовнішньоторговельної політики країн у сучасних умовах. Для досягнення цієї мети автором проведено аналіз останніх наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних економістів, присвячених проблемам формування нових торговельних потоків, розвитку виробничих мереж та еволюції зовнішньоторговельної політики. Теоретичною основою дослідження стали концепції теорії трансформації, що розглядає суттєві системні зміни в різних сферах суспільного життя, та теорії циклічного розвитку економіки, що передбачає періоди спадів та підйомів, які впливають на глобалізаційні процеси.

У результаті наукового дослідження автором виділено та детально охарактеризовано чотири гіпотетичні сценарії майбутнього розвитку міжнародної торгової системи: еволюційна трансформація у напрямку подальшої гіперглобалізації; зворотна трансформація, що характеризується деглобалізацією та посиленням протекціонізму; циклічна трансформація з чергуванням періодів глобалізації та деглобалізації; а також революційна трансформація, яка передбачає кардинальну зміну існуючої парадигми глобального управління. У контексті кожного з цих сценаріїв проаналізовано потенційну роль та перспективи розвитку Світової організації торгівлі як ключового інституту регулювання міжнародної торгівлі.

Особливий акцент у статті зроблено на необхідності інтеграції цілей сталого розвитку та цифрової трансформації в стратегії зовнішньоторговельної політики країн. Автором обґрунтовано важливість модернізації глобальної системи регулювання цифрової торгівлі, підтримки зеленого переходу шляхом формування відповідальних та стійких ланцюгів створення вартості, а також сприяння розвитку торгівлі послугами.

На основі проведеного аналізу автором запропоновано логіко-структурну схему трансформації торговельної політики країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку. Ця схема включає три основні цілі: підтримка відновлення та фундаментальної трансформації економіки відповідно до екологічних і цифрових цілей; формування глобальних правил для більш стійкої та справедливої глобалізації; а також підвищення спроможності країн відстоювати свої національні інтереси. Для досягнення цих цілей визначено три ключові сфери трансформації: модернізація глобальної системи регулювання цифрової торгівлі (включаючи наднаціональне регулювання персональних даних та реформування СОТ), підтримка зеленого переходу (через просування стійких

ланцюгів вартості та узгодження кліматичних зобов'язань), а також підтримка цифрового переходу та торгівлі послугами (через розширення міжкраїнового діалогу та розробку відповідних стандартів). Запропонована схема також містить конкретні заходи, необхідні для ефективного впровадження цих змін на національному та наднаціональному рівнях.

У висновках статті підкреслено, що успішний розвиток країн в умовах глобальної нестабільності значною мірою залежить від здатності формувати нову, адаптивну та ефективну наднаціональну торговельну політику, яка враховує сучасні тенденції глобального економічного розвитку.

Ключові слова: зовнішньоторговельна політика, глобалізація, трансформація економіки, СОТ, цифрова торгівля, сталий розвиток, протекціонізм, регіональні торгові угоди, нетарифні методи регулювання.

Постановка проблеми. Світова економіка на сучасному етапі переживає складний період, зумовлений пандемією та локальними війнами. Ці фактори призвели до загальної кризи, що охопила як розвинені, так і країни, що розвиваються, і виявляється у високій інфляції, падінні виробництва та споживання, руйнуванні міжнародних виробничих зв'язків та, як наслідок, у нестабільності валютно-фінансових систем. Для протидії цим негативним тенденціям держави змушені активно підтримувати своїх виробників, використовуючи тарифні й нетарифні методи зовнішньоторговельної політики та залучаючись до міжнародних торговельних угод, пристосовуючи інструменти підтримки до власних завдань, рівня економіки та актуальних макроекономічних показників.

Метою роботи є: визначення напрямів трансформації зовнішньоторговельної політики країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенню напрямів торговельних потоків, формуванню нових виробничих мереж та трансформації зовнішньоторговельної політики країн присвячено роботи таких вітчизняних науковців-економістів, як А. Шлапак, О. Яценко, Т. Тананайко, Л. Лиськова (Shlapak, Yatsenko, Tananaiko and Lyskova, 2023), Г. Дугінець, О. Чернишев, (Дугінець та Чернишев, 2020), В. Панченко, О. Булатова, Н. Резнікова (Панченко, Резнікова та Булатова, 2020; Reznikova, Panchenko and Bulatova, 2018) тощо.

Результати наукового дослідження. Теорія трансформації набула широкого розвитку в різних наукових галузях та дослідницьких школах. Під трансформацією розуміється суттєва зміна у політичній, соціальній, економічній сферах системного характеру, яка може відбуватися еволюційним та революційним способами. Еволюція – це поступовий безперервний процес, що триває, зумовлений змінами у знаннях суспільства (North, 2005), тоді як революційна трансформація дуже часто викликана кризовими ситуаціями.

Більш того, при вивченні системної трансформації в країнах з перехідною економікою та державах, що розвиваються, дослідники виділяють два шляхи трансформації. Один із них має на увазі або еволюційні, або революційні зміни існуючої системи від планової до ринкової економіки. Інший шлях - це так звана зворотна трансформація: від ринкової назад до планової або змішаної економіки з більшим державним втручанням в економічну систему. Останнім часом процеси зворотної трансформації обговорюються стосовно розвитку ЄС та його неліберального повороту в політиці (Onis and Kutlay, 2020). У контексті вивчення глобалізації деякими дослідниками також порушувалося питання про те, чи є процеси лібералізації зворотними.

Зрештою, світовий економічний розвиток, як відомо, має циклічну природу. Для трансформації господарських систем характерні певні етапи спадів та підйомів. Зокрема, глобалізація, як уже зазначалося вище, також може бути їм схильна: розширюватися,

коли економічні умови більш динамічні та адаптивні, а потім знижуватися, коли несприятливі потрясіння спонукають країни застосовувати економічні інструменти, несумісні з вільними та відкритими ринками (Obstfeld, 2020) .

Отже, можна гіпотетично припустити чотири сценарії трансформації міжнародної торгової системи. Перший сценарій - це еволюція трансформаційних процесів у руслі подальшої гіперглобалізації. Другий сценарій відображатиме розвиток міжнародної торгової системи за переважного впливу процесів деглобалізації (зворотна трансформація). З точки зору циклічності процесів трансформації можна також припустити третій сценарій – розвиток міжнародної торгової системи при чергуванні впливу гіперглобалізації та деглобалізації. Нарешті, четвертий сценарій – революційна трансформація, різка зміна парадигми, поява нових явищ у господарській життєдіяльності, які потребують інших інструментів глобального управління. Проаналізуємо перспективи системи регулювання міжнародної торгівлі та розвитку СОТ у межах чотирьох сценаріїв.

У першому випадку при поглибленні гіперглобалізації відбуватиметься посилення взаємозалежності країн та ринків за рахунок подальшого поширення глобальних виробничих систем. Роль складних ДЦС, які включають велику кількість учасників із різних країн світу, вже з кожним роком зростає. Крім того, окрім США та Німеччини з'явився новий центр, або хаб, виробничих мереж – Китай. Розростання глобальних мереж переважно виробничого та технологічного характеру призведе до зниження результативності одностороннього державного регулювання, з одного боку, та до необхідності подальшої лібералізації торгівлі, з іншого, оскільки компанії та країни їхнього походження конкуруватимуть за можливість участі у цих мережах. Складнощі регулювання діяльності ТНК, які вибудовують свої ДЦС, вимагатимуть формування нових норм та правил регулювання цієї діяльності. Оскільки мережі будуються навколо країн-хабів, то відповідно зросте роль і регіональних, і мегарегіональних угод із цими країнами. СОТ продовжить виконувати свої функції у формуванні багатосторонніх правил регулювання торгівлі поряд із регіональними та мегарегіональними угодами. Еволюція СОТ таким чином базуватиметься на досягненнях регіональних, мегарегіональних та плюрилатеральних угод.

Подальшому процесу гіперглобалізації також сприятиме і цифровізація. Торгівля товарами, що виробляються на основі інформаційних технологій, останні десятиліття експоненційно зростає, як і посилюється роль торгівлі послугами. Пандемія, як зазначалося, прискорила темпи приросту електронної комерції. Очікується її подальший розвиток та скорочення ролі традиційних ринків, що вплине на зміну правового поля регулювання в міжнародній торгівлі.

Оцінюючи вплив COVID-19 на цифровізацію, доречно, мабуть, згадати приказку «не було б щастя, та нещастя допомогло». Дійсно, в умовах пандемії ми спостерігаємо різке зростання інтересу до використання комп'ютерно-інформаційних технологій, що виявилось практично у всіх сферах господарювання, включаючи міжнародну торгівлю. Не випадково практично єдиним сектором послуг (поряд із фінансовими), експортні поставки якого – на тлі загального 21-відсоткового зниження – зросли 2020 р. на 8 %, стали комп'ютерні послуги (WTO, 2021).

Все вищесказане стає для міжнародної торгової системи одним із ключових викликів. Тим часом переважна більшість членів експертної спільноти оцінює діяльність СОТ у зазначеній галузі, м'яко кажучи, скептично. Оголошена 1998 р. Робоча програма з електронної комерції не призвела до нових правил у сфері електронної торгівлі. Єдиною значущою новацією стало розширення сфери охоплення чинної з 1997 р. Угоди з інформаційних технологій, що відбулася в ході Міністерської конференції СОТ у Найробі в 2015 р. електронної торгівлі.

У певному сенсі цілком закономірним у зв'язку з цим став офіційно ініційований у 2019 р. 76 членами організації (провідну роль тут відіграють Австралія, Японія та Сінгапур) плюрилатеральний переговорний процес з питань електронної комерції, націлений на розробку відповідного документа. За пандемійний рік кількість учасників ініціативи збільшилася до 86 країн, частку яких припадає понад 90 % світової торгівлі. 7 грудня 2020 р. було поширено проект підсумкового документа з перспективою його доопрацювання для винесення на розгляд у ході 12-ї Міністерської конференції СОТ, яка мала відбутися в період з 30 листопада по 3 грудня 2021 р. у Женеві, але була відкладена через пандемію COVID-19.

Очевидно, що необхідність формування нових правил та норм зростатиме. Доха-раунд СОТ, ініційований ще в 2001 р., був фактично спрямований на вирішення певних питань у подальшій трансформації системи регулювання, однак він так і не призвів до значних результатів. Так, наприклад, у сфері послуг країни-члени СОТ взяли на себе дуже обмежені зобов'язання. Одна з ідей Доха-раунду полягала у продовженні лібералізації у цій галузі, але багатосторонні переговори мало виправдали початкових очікувань. У зв'язку з цим з'явилася ініціатива підписання міжнародного торгового договору з обмеженою кількістю учасників (плюрилатеральної угоди) у сфері послуг – ТІСА. Такого типу угоди представляються у контексті сучасної системної кризи СОТ найбільш прийнятною альтернативою багатостороннім домовленостям.

Тим часом СОТ доведеться розглядати нові ініціативи та угоди, якщо цього вимагатимуть її країни-члени. При еволюційному сценарії багатостороннє регулювання, швидше за все, розвиватиметься за більш досяжними плюрилатеральними угодами. У зв'язку з цим Е. Болдуїн припускає, що глобальне управління міжнародною торгівлею ґрунтуватиметься на двох стовпах. Перший – це угоди СОТ, підписані 1995 р. І другий буде «системою, в якій правила торгівлі проміжними товарами та послугами, захисту інвестицій та прав інтелектуальної власності, руху капіталу та переміщення робочої сили формуватимуться у мегарегіональних угодах, а потім переводитимуться на багатосторонню основу» (Baldwin, 2016).

Другий сценарій передбачає посилення протекціонізму та торгових конфліктів. У разі продовження процесів деглобалізації та ескалації торгових воєн між провідними торговими державами слід очікувати утворення тяжких до закритості по відношенню до зовнішнього світу торгових блоків. Вони шикуватимуться навколо основних торгових держав через укладання двосторонніх та регіональних торгових угод. Роль СОТ значно знизиться. Її роль у кращому разі зведеться до моніторингу базових принципів та норм, тоді як подальший розвиток регулювання міжнародної торгівлі відбуватиметься у рамках РТУ. По суті, це відсутність багатостороннього регулювання де-факто і встановлення торгових правил і норм лідируючими державами світу. Зрештою, це призведе до фрагментації міжнародних правил та посилення конкуренції між різними підходами до регулювання торгівлі, а також до поглиблення конфронтації між державами.

За третього сценарію циклічного розвитку торговим державам, які спочатку утворили торговельні блоки на етапі деглобалізації, для отримання більших економічних вигод необхідно буде вести один з одним переговори про розвиток співробітництва. Це вимагатиме певної лібералізації на багатосторонньому рівні. Тому, ймовірно, будуть вибудовуватись паралельно системи як регіонального, так і багатостороннього регулювання. В цьому випадку СОТ продовжуватиме виконувати свої основні функції, однак у неї буде певною мірою підпорядкована по відношенню до РТУ роль. Третій сценарій є поєднанням першого і другого сценаріїв, які в довгостроковій перспективі змінюватимуть один одного як домінуючий тренд.

Зрештою, глобальна трансформація економічних, політичних та соціальних процесів може вимагати принципово нових інституцій регулювання. Так, ініціатива

«Один пояс, один шлях» може розглядатися як відповідь Китаю на укладання мегарегіональних та плюрилатеральних угод у пошуку нової форми міждержавної взаємодії. У рамках четвертого сценарію через певний проміжок часу на світовій арені можуть сформуватися нові глобальні лідери, які будуть зацікавлені в розбудові існуючої системи глобального управління та запропонують нові міжнародні інститути. У цьому випадку, безсумнівно, позитивні результати діяльності СОТ у встановленні норм і правил міжнародної торгівлі будуть враховуватися при створенні організаційної структури, що фактично йде їй на зміну. При цьому остання буде націлена на вирішення багато в чому інших, порівняно з завданнями, що стояли перед СОТ, і відповідати в першу чергу національним інтересам провідних держав (табл. 1).

Таблиця 1

**Сценарії трансформації міжнародної торгової системи
в умовах глобалізаційних процесів**

Сценарій	Тип глобалізації	Основні фактори розвитку	Роль СОТ
Еволюційна трансформація	Гіперглобалізація	Розширення глобальних ланцюжків вартості, посилення електронної торгівлі та торгівлі послугами	СОТ як один із інструментів регулювання поряд із РТУ
Зворотня трансформація	Деглобалізація	Посилення протекціоністських заходів, утворення торгових блоків	Зниження ролі СОТ, головна роль РТУ
Циклічна трансформація		Циклічність економічного розвитку при балансуванні торгової політики між вільною торгівлею та протекціонізмом	Поглиблення норм та правил СОТ та РТУ
Револьюційна трансформація		Зміна парадигми глобального управління	Ліквідація СОТ та створення нової організації

Успішний розвиток будь-якої країни значною мірою залежить від уміння організовувати захист її національних економічних інтересів. У торгово-економічній сфері – це, насамперед, захист національного товаровиробника та забезпечення його доступу до зарубіжних ринків. Сьогодні у світі накопичений багатий досвід захисту внутрішніх товарних ринків і національних товаровиробників від недобросовісної зовнішньої конкуренції, а також доступу до зовнішніх ринків.

Нинішні нові тенденції у світовій економіці, поглиблення зовнішньоекономічних зв'язків, нерівномірність розвитку окремих країн, модифікація товарного виробництва, відносне вирівнювання цін на аналогічні товари в різних країнах сприяють інтенсивному розвитку в глобальній торговій системі більш ефективного і гнучкого протекціонізму, основу якого становлять нетарифні методи регулювання, які постійно модифікуються і ускладнюються.

За сучасних умов розвитку світової економіки активізація нетарифного протекціонізму передусім спричинена глобальними мотивами, до яких можна віднести суттєве зниження рівня тарифних ставок і зв'язування тарифів у рамках СОТ, глобальну економічну кризу, яка спровокувала збільшення кількості випадків застосування нетарифних методів, та загострення міжнародної конкуренції.

У зв'язку з лібералізацією міжнародної торгівлі в рамках СОТ відбувся перехід від застосування митно-тарифного до переважно нетарифного регулювання. Дійсно, якщо наприкінці Другої світової війни середній рівень митних тарифів становив близько 50 %, то зараз у розвинутих країнах він становить близько 4 %, і навіть у країнах, що розвиваються, – лише 13 %. На глобальному рівні більше половини обсягів світового

імпорту здійснюється безмитно. За нульовими ставками імпортуються товари та послуги в Гонконг (Китай), Макао (Китай) та Сінгапур.

На засадах проведеного аналізу, пропонуємо логіко-структурну схему трансформації торговельної політики країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, яка має включати в себе цілі та сфери трансформації в контексті глобального екологічного та цифрового переходу, а також заходи, необхідні для ефективного впровадження цих змін (рис. 1).

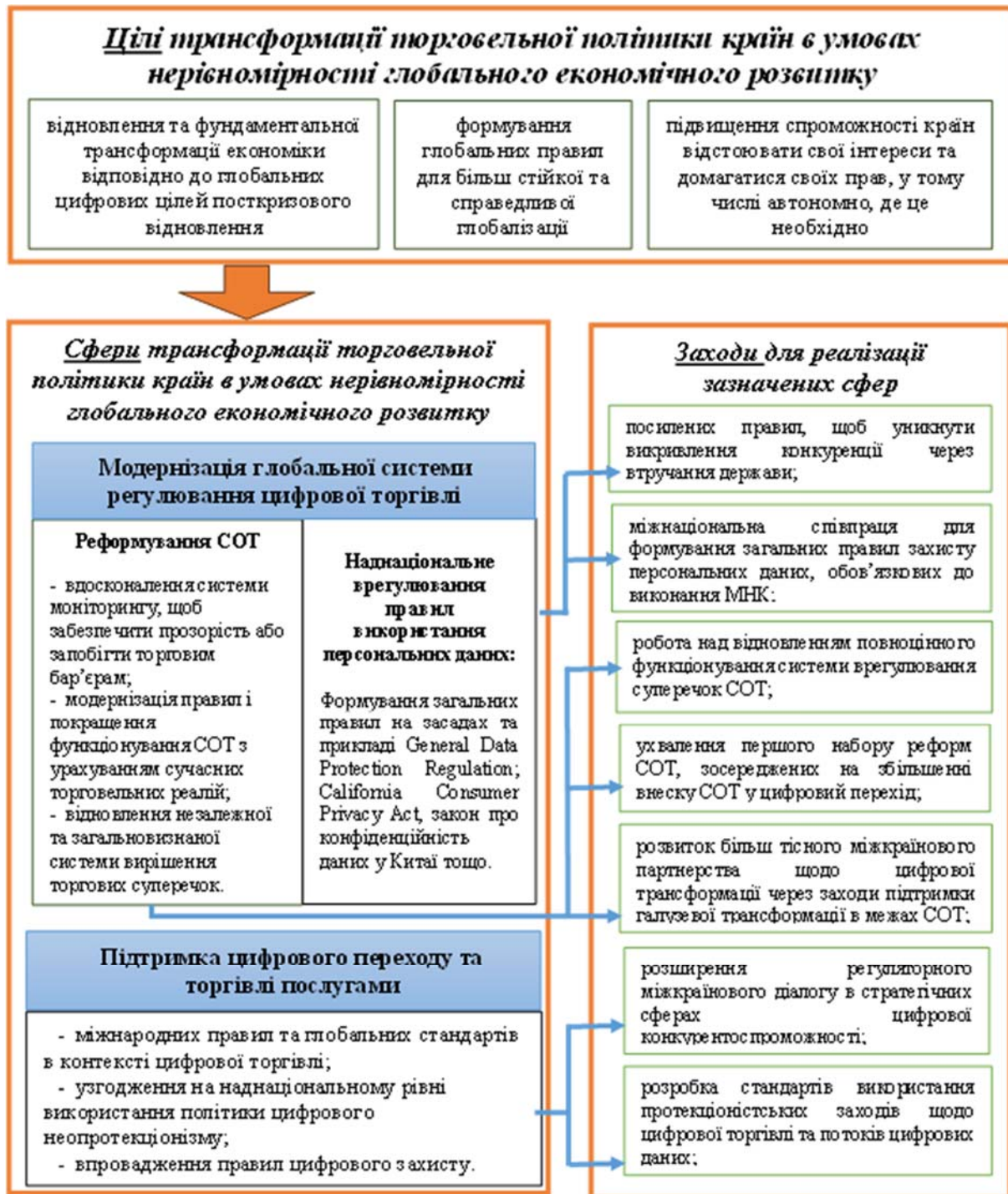

Рисунок 1. Логіко-структурна схема трансформації торговельної політики країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку (запропоновано автором)

По-перше, підтримка відновлення та фундаментальної трансформації економіки відповідно до екологічних і цифрових цілей та глобальних цілей сталого розвитку.

У контексті зусиль з відновлення після глобальної кризи Ковід-19 та економічного спаду внаслідок війни в Україні, торговельна політика повинна продовжувати виконувати свою основну функцію сприяння обміну товарами та послугами таким чином, щоб створювати можливості та економічний добробут. У центрі уваги мають бути переваги для громадян, працівників і бізнесу. У той же час торговельна політика має сприяти трансформації національних економік відповідно до зелених і цифрових переходів. У той же час, довгострокова конкурентоспроможність, процвітання та глобальна позиція країн залежатимуть від здатності сприйняти та використовувати сучасні виклики глобального економічного розвитку, зокрема цифрову трансформацію.

Таким чином, зелений і цифровий перехід має бути ключовим пріоритетом багатосторонньої та двосторонньої торгової політики.

По-друге, формування глобальних правил для більш стійкої та справедливої глобалізації.

Глобальні правила торгівлі терміново потребують оновлення, щоб вони відображали сучасне економічне середовище та виклики, з якими стикається світова спільнота. Трансформація глобалізації до більш стійкої та справедливої має бути рушійною силою торговельної політики, яка відповідає очікуванням громадян по всьому світі. Національні торговельні політики, передусім, країн-лідерів глобального економічного простору (США, ЄС, Китаю, Японії) повинні використовувати всі наявні в їх розпорядженні інструменти для підтримки соціальної справедливості та екологічної стійкості.

Головним пріоритетом для досягнення цієї мети має бути провідна робота з реформування Світової організації торгівлі та підвищення ефективності багатосторонньої системи управління торгівлею. Зміцнення стабільності та торгівлі, заснованої на правилах, буде центральною опорою для національних торговельних політик, оскільки лише в такому середовищі торгівля може процвітати, а міжнародна співпраця може розвиватися в інтересах глобального сталого майбутнього. У той же час необхідно забезпечити, щоб правила відповідали поточним економічним реаліям і були добре обладнані для реагування на викривлення конкуренції та забезпечення рівних умов гри.

По-третє, підвищення спроможності країн відстоювати свої інтереси та домагатися своїх прав, у тому числі автономно, де це необхідно.

Укладання торговельних угод було важливим інструментом для створення економічних можливостей і сприяння стійкості; імплементація цих угод і дотримання прав і обов'язків, що містяться в них, будуть набагато важливішими. Це включатиме забезпечення того, щоб кожна країна мала у своєму розпорядженні правильні інструменти для захисту працівників і бізнесу від нечесної практики. Це також передбачає докладання більших зусиль для забезпечення ефективної імплементації та виконання розділів про сталий розвиток у торговельних угодах, щоб підняти соціальні, трудові та екологічні стандарти в усьому світі. Зміцнюючи імплементацію та виконання своїх угод, національна торговельна політика створює умови для розвитку, росту та інновацій бізнесу; і забезпечити високоякісні робочі місця по всьому світу. Підтримка багатосторонності та відкритість до співпраці не суперечить готовності країн діяти наполегливо, захищаючи свої інтереси та відстоюючи свої права. Країни мають зміцнити свій інструментарій, якщо це необхідно, щоб захистити себе від нечесної торгової практики чи інших ворожих дій, діючи відповідно до своїх міжнародних зобов'язань.

Для досягнення трьох цілей, викладених вище, пропонується зосередитися на 3 сферах. Для кожної з цих сфер існує низка головних дій, які необхідно виконати.

1. Модернізація глобальної системи регулювання цифрової торгівлі.

Регулювання має здійснюватися не лише на рівні Світової організації торгівлі для встановлення правил на торговельні обмеження, але й включати в себе жорстку політику захисту персональних даних на наднаціональному законодавчому рівні.

1.1. Наднаціональне врегулювання правил використання персональних даних:

Наприклад, в ЄС вже існує Загальний регламент захисту даних (GDPR). Це закон ЄС із обов'язковими правилами щодо того, як організації та компанії повинні використовувати персональні дані у безпечний спосіб. Загалом, GDPR полягає в тому, що закон встановлює обов'язки для бізнесу та забезпечує права для громадян. Компанії розумно оновлюють або встановлюють свою програму відповідності захисту даних (GDPR Summary, n.d.).

Іншим прикладом є США, де в штаті Каліфорнія діє California Consumer Privacy Act (CCPA), чия нова редакція вступила в дію з 1.02.23 р. Саме Каліфорнія зробила значний крок в ініціативності зміцнення законодавства із захисту персональних даних, чий приклад та досвід доцільно імплементувати на національному та наднаціональному рівні.

Китай також встановлює подібні обмеження, зокрема, взявши за приклад європейський Загальний регламент захисту даних, з 2021 р. в Китаї діє масштабний закон про конфіденційність даних, спрямований на запобігання збору компаніями конфіденційних особистих даних клієнтів на тлі зростання кількості інтернет-шахраїв у країні. Закон чинить тиск насамперед на високотехнологічні компанії, що працюють з інтернет-платформами та генерують особисті дані користувачів. Відповідно до цього закону будь-які державні та приватні організації, які опрацьовують особисту інформацію, повинні будуть урізати збір таких даних та отримати для початку згоду самих користувачів. Однак дія цього закону не поширюється на саму державу: китайська державна служба безпеки збереже доступ до частини особистих даних громадян (Bloomberg, 2021).

1.2. Реформування СОТ

З моменту заснування в 1995 році СОТ принесла величезну користь своїм членам. Вона забезпечила стабільне та передбачуване торговельне середовище, дозволяючи масове розширення світової торгівлі, водночас забезпечуючи основу для вирішення торгових суперечок шляхом судового розгляду. Однак зараз вона зіткнулася з кризою, коли вона не може забезпечити результати переговорів, які стосуються викликів глобальної торгівлі. Здатність організації вирішувати торгові суперечки не працює, і її систему моніторингу необхідно вдосконалити, щоб забезпечити прозорість або запобігти торговим бар'єрам.

Правила та практику СОТ необхідно оновити та вдосконалити, щоб вони відображали сучасні торговельні реалії. Це має ґрунтуватися на тому, що його членство має спільну мету: економічне відновлення та розвиток, екологічна та соціальна стійкість. Модернізація правил і покращення функціонування СОТ – у тому числі через відкриті багатосторонні угоди – є критично важливими для подолання викривлень конкуренції та забезпечення узгодженої основи для цифрової та сталої торгівлі.

Оскільки довіра до системи, заснованої на правилах, у вирішальній мірі залежить від незалежної та загальновизнаної системи вирішення торгових суперечок, відновлення системи врегулювання суперечок має вирішальне значення.

Для реалізації зазначених сфер пропонується реалізувати наступні заходи:

- ухвалення першого набору реформ СОТ, зосереджених на збільшенні внеску СОТ у сталий розвиток;
- посиленні правил, щоб уникнути викривлення конкуренції через втручання держави. Пріоритет надаватиметься посиленню трансатлантичної співпраці щодо реформування СОТ;
- робота над відновленням повноцінного функціонування системи врегулювання суперечок СОТ за допомогою реформованого Апеляційного органу.

2. Підтримка зеленого переходу шляхом просування відповідальних та стійких ланцюгів створення вартості.

Головне завдання на наступне десятиліття полягає у забезпеченні того, щоб інструменти торгівлі забезпечували та підтримували глобальний перехід до кліматично нейтральної економіки, включаючи прискорення інвестицій у чисту енергію та сприяння ланцюжкам створення вартості, які мають бути циклічними, відповідальними та стійкими. Це включає сприяння відповідальній діловій поведінці та повазі до навколишнього середовища, прав людини та трудових стандартів. Водночас це означає створення умов і можливостей для стійких продуктів і послуг.

Необхідним є подальше зміцнення аспекту сталості існуючих і майбутніх угод. Це посилить дотримання зобов'язань щодо торгівлі та сталого розвитку. Прикладом може стати механізм коригування меж вуглецю. Також доцільним є наднаціональне узгодження щодо вирубки та деградації лісів. Важливим елементом у забезпеченні стабільності та відповідальності ланцюгів постачання може стати пропозиції щодо сталого корпоративного управління, включаючи обов'язкову належну перевірку екологічних, людських і трудових прав в країнах. Залежно від оцінки впливу, це включатиме ефективні дії та механізми забезпечення виконання, щоб гарантувати, що примусова праця не знайде місця в ланцюжках створення вартості компаній.

Новий глобальний режим санкцій щодо прав людини також відіграватиме свою роль у забезпеченні дотримання прав людини. Завдяки такому режиму можливо створити рамки, які дозволять боротися з особами, організаціями та органами, включно з державними та недержавними суб'єктами, відповідальними за серйозні порушення та зловживання правами людини в усьому світі, залучені до них або пов'язані з ними.

Для реалізації зазначених сфер пропонується реалізувати наступні заходи:

- просування в СОТ ініціативи та дії, які сприяють підтримці клімату та стійкості економіки;
- на наднаціональному рівні провести узгодження зобов'язань щодо кліматичної нейтральності, зміцнення співпраці щодо інших аспектів зеленої угоди, таких як біорізноманіття, стійка продовольча політика, забруднення та циркулярна економіка; дотримання Паризької угоди як важливий елемент у міжнародній співпраці.
- покращити ефективну імплементацію та дотримання розділів про сталий розвиток у торгових угодах;
- сприяти стійким і відповідальним ланцюгам створення вартості через пропозицію щодо обов'язкової належної перевірки, включаючи ефективні дії та механізми забезпечення дотримання екологічних, людських і трудових прав в країнах.

3. Підтримка цифрового переходу та торгівлі послугами

Торгова політика має сприяти створенню середовища, в якому національні постачальники послуг можуть впроваджувати інновації та розвиватися. В якості пріоритету необхідно оновити глобальну структуру міжнародних правил.

Цифрова сфера демонструє інтенсивну глобальну конкуренцію, яка змінить глобальні економічні відносини. Країни, де бізнес покладається на цифрові послуги, будуть мати передумови для економічного зростання. Цифрові дані є критично необхідними для багатьох компаній і критично важливим компонентом ланцюгів постачання. Цифрові технології забезпечують підвищення ефективності, необхідне для збереження конкурентоспроможності, але також трансформують традиційні промислові сектори, де компаніям потрібно буде підтримувати та посилювати свої конкурентні позиції. Водночас цифрова трансформація та поява нових технологій мають важливий аспект безпеки та цінностей для країн Великої 20 та вимагають ретельно вивіреного внутрішнього та зовнішнього політичного підходу. Наслідки нових цифрових технологій, у тому числі штучного інтелекту, необхідно розглядати глобально за допомогою більш актуальних глобальних стандартів і правил у цифровій сфері.

СОТ має встановити правила цифрової торгівлі. Після їх узгодження країни Великої 20 повинні підтримувати подальші багатосторонні переговори в СОТ щодо лібералізації торгівлі послугами в секторах, що виходять за межі електронної комерції.

Необхідним є узгодження в рамках СОТ використання політики цифрового неопротекціонізму в країнах. Що стосується транскордонної передачі даних і заборони вимог щодо локалізації даних, важливо, щоб компанії могли отримати вигоду від міжнародного вільного потоку даних у повній відповідності до міжнародних та національних правил захисту даних та інших цілей державної політики, включаючи громадську безпеку та громадський порядок.

Для реалізації зазначених сфер пропонується реалізувати наступні заходи:

1. Розширення регуляторного міжкраїнового діалогу в стратегічних сферах цифрової конкурентоспроможності. Це вимагатиме раннього визначення пріоритетних сфер для регуляторної співпраці та більш тісного діалогу з країн Великої 20 та міжнародними організаціями стандартів.

2. Розвиток більш тісного міжкраїнового партнерства щодо цифрової трансформації через заходи підтримки галузевої трансформації в межах СОТ;

3. Розробка стандартів використання протекціоністських заходів щодо цифрової торгівлі та потоків цифрових даних;

Запропонована схема трансформації торговельної політики країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку зосереджена на формування нового типу наднаціональної торговельної політики, що враховує існуючі напрями трансформації глобального економічного розвитку, а саме глобальних цілей сталого розвитку та цифрової трансформації промислової парадигми. Особливо місце у запропонованих трансформаціях посідає необхідність узгодження в рамках СОТ використання політики цифрового неопротекціонізму, що є важливим як для розвинених країн, так і для країн, що розвиваються.

Висновки. В результаті визначення провідних напрямів трансформації зовнішньоторговельної політики країн на сучасному етапі глобального економічного розвитку, було визначено цілі та сфери проведення цих трансформацій, а також необхідні заходи для їх реалізації, що дало змогу запропонувати логіко-структурну схему трансформації торговельної політики країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, яка включає в себе цілі та сфери трансформації в контексті глобального екологічного та цифрового переходу, а також заходи, необхідні для ефективного впровадження цих змін.

Бібліографічний список

- Дугінець, Г. та Чернишев, О., 2020. Інституційна підтримка українського експорту. *Scientia fructuosa*, 132(4), сс.20–32. DOI: 10.31617/visnik.knute.2020(132)02
- Панченко, В., Резнікова, Н. та Булатова, О., 2020. Регуляторна конкуренція в цифровій економіці: нові форми протекціонізму. *Міжнародна економічна політика*, 1–2(32–33), сс.50-80. DOI: 10.55365/1923.x2022.20.65
- Baldwin, R.E., 2016. The World Trade Organization and the Future of Multilateralism. *Journal of Economic Perspective*, 30(1), pp. 95–116.
- Bloomberg, 2021. *China's new data law gives Xi the power to shut down tech firms*. [online] Available at: <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-06-10/china-passes-law-to-strengthen-control-over-tech-firms-data?sref=JHTes0Y6>>
- GDPR Summary: official website, n.d. [online] Available at: <<https://www.gdprsummary.com/gdpr-summary/>>
- North, D.C., 2005. Understanding the process of economic change. *Princeton University Press*.
- Obstfeld, M., 2020. Globalization Cycles. *Italian Economic Journal*, 6, pp.1–2.
- Onis, Z. and Kutlay, M., 2020. Reverse transformation? Global shifts, the coreperiphery divide and the future of the EU. *Journal of Contemporary European Studies*, 28, pp.197–215.

- Reznikova, N., Panchenko, V.G. and Bulatova, O.V., 2018. The policy of economic nationalism: from origins to new variations of economic patriotism. *Baltic journal of economic studies*, 4, pp.274–281.
- Shlapak, A., Yatsenko, O., Tananaiko, T. and Lyskova, L., 2023. Institutional Provision of Tariff and Non-Tariff Regulation of Cross-Border Trade. *Економіка Екологія Соціум*, 7, pp.1-23. DOI: 10.31520/2616-7107/2023.7.2-1
- WTO, 2021. Trade policy reviews. [online] Available at: <https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp_rep_e.htm>

References

- Baldwin, R. E., 2016. The World Trade Organization and the Future of Multilateralism. *Journal of Economic Perspective*, 30(1), pp.95–116. (in English).
- Bloomberg, 2021. *China's new data law gives Xi the power to shut down tech firms*. [online] Available at: <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-06-10/china-passes-law-to-strengthen-control-over-tech-firms-data?sref=JHTes0Y6>> (in English).
- Duhinets, H. and Chernyshev, O., 2020. Instytutsiina pidtrymka ukrainskoho eksportu [Institutional support of Ukrainian exports]. *Scientia fructuosa*, 132(4), pp.20–32. DOI: 10.31617/visnik.knute.2020(132)02 (in Ukrainian).
- GDPR Summary: official website, n.d. [online] Available at: <<https://www.gdprsummary.com/gdpr-summary/>> (in English).
- North, D. C., 2005. Understanding the process of economic change. *Princeton University Press*. (in English).
- Obstfeld, M., 2020. Globalization Cycles. *Italian Economic Journal*, 6, pp.1–2. (in English).
- Onis, Z. and Kutlay, M., 2020. Reverse transformation? Global shifts, the coreperiphery divide and the future of the EU. *Journal of Contemporary European Studies*, 28, pp.197–215. (in English).
- Panchenko, V., Reznikova, N. and Bulatova, O., 2020. Rehuliatorna konkurentsia v tsyfrovii ekonomitsi: novi formy protektsionizmu [Regulatory competition in the digital economy: new forms of protectionism]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, 1-2(32-33), pp.50-80. DOI: 10.55365/1923.x2022.20.65 (in Ukrainian).
- Reznikova, N., Panchenko, V. G. and Bulatova, O. V., 2018. The policy of economic nationalism: from origins to new variations of economic patriotism. *Baltic journal of economic studies*, 4, pp.274–281. (in English).
- Shlapak, A., Yatsenko, O., Tananaiko, T. and Lyskova, L., 2023. Institutional Provision of Tariff and Non-Tariff Regulation of Cross-Border Trade. *Економіка Екологія Соціум*, 7, pp.1-23. DOI: 10.31520/2616-7107/2023.7.2-1 (in English).
- WTO, 2021. Trade policy reviews. [online] Available at: <https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp_rep_e.htm> (in English).

Стаття надійшла до редакції 24.12.2024

Ruzhynskas O. V.

TRANSFORMATION DIRECTIONS OF COUNTRIES' FOREIGN TRADE POLICY

The article is devoted to a comprehensive analysis of transformation directions of countries' foreign trade policy in the conditions of an unstable world economy, which is experiencing a period of profound changes caused by the COVID-19 pandemic and a number of regional military conflicts. The author emphasizes that these global factors provoked a general crisis that has engulfed both developed and developing countries, manifested in high inflation, industrial production and consumer demand decline, the destruction of established

international production ties and the destabilization of monetary and financial systems. In response to these negative trends, states are forced to actively review and adapt their foreign trade strategies, using both traditional tariff and non-tariff instruments, and to engage in new international trade agreements, taking into account their own economic needs, level of development and current macroeconomic indicators.

The main purpose of the study is to identify key directions of transformation directions of countries' foreign trade policy in modern conditions. To achieve this goal, the author analyzed the latest scientific publications of domestic and foreign economists devoted to the problems of forming new trade flows, the development of production networks and the evolution of foreign trade policy. The theoretical basis of the study is the concepts of the transformation theory, which considers significant systemic changes in various spheres of social life, and the theory of cyclical economic development, which provides for periods of recessions and booms that affect globalization processes.

As a result of the scientific study, the author identified and described in detail four hypothetical scenarios for the future development of the international trading system: evolutionary transformation in the direction of further hyperglobalization; reverse transformation, characterized by deglobalization and increased protectionism; cyclical transformation with alternating periods of globalization and deglobalization; as well as revolutionary transformation, which provides for a cardinal change in the existing paradigm of global governance. In the context of each of these scenarios, the potential role and prospects for the development of the World Trade Organization as a key institution for regulating international trade are analyzed.

The article places special emphasis on the need to integrate sustainable development goals and digital transformation into the countries' foreign trade policy strategies. The author substantiates the importance of modernizing the global system of regulating digital trade, supporting the green transition by forming responsible and sustainable value chains, and promoting the development of trade in services.

Based on the analysis, the author proposes a logical and structural scheme for transforming the country's trade policy in the context of uneven global economic development. This scheme includes three main goals: supporting the recovery and fundamental transformation of the economy in accordance with environmental and digital goals; forming global rules for more sustainable and fair globalization; and increasing the ability of countries to defend their national interests. To achieve these goals, three key areas of transformation have been identified: modernization of the global system of regulation of digital trade (including supranational regulation of personal data and reform of the WTO), support for the green transition (through the promotion of sustainable value chains and the coordination of climate commitments), and support for the digital transition and trade in services (through the expansion of inter-country dialogue and the development of relevant standards). The proposed scheme also contains specific measures necessary for the effective implementation of these changes at the national and supranational levels.

The conclusions of the article emphasize that the successful development of countries in the context of global instability largely depends on the ability to form a new, adaptive and effective supranational trade policy that takes into account current trends in global economic development.

Keywords: *foreign trade policy, globalization, economic transformation, WTO, digital trade, sustainable development, protectionism, regional trade agreements, non-tariff methods of regulation.*